

Krematorij ili pokapanje?

UREĐNIŠTVO "ŽIVOTA"
ZAGREB 1/147

1. Nekoliko prigovora.

Poznata je stvar, da framasunstvo danas propagira krematorije kao znak svoje reakcije protiv kršćanskih dogmi i propisa. I u tome mu idu na ruku one sekte, koje su kao i ono zadojene skrajnom mržnjom protiv rimo-katoličke Crkve. U tome hoće da prednjači starokatolička sekta, koju je stvorila ljudska strast i ona je i uzdržaje. Ona se gotovo u svemu prilagođuje čovječjim slabostima i loži i time nosi na sebi biljeg čovječjeg izuma i podrijetla; ona je čovječje djelo, te, ako želi da se održi, u svemu mora da ide za racijonalizmom, modom, političkim strujama. I evo netko od predstavnika ove sekte ustade nedavno u jednom zagrebačkom listu, pa zagovara spaljivanje mrtvaca. Čujmo njegove razloge. Ti su po njemu ovi:

1. Statistika nam pokazuje, da pokret za spaljivanje sve više raste iza rata; — 2. u samoj prijestolnici konservativne Austrije u Beču, gdje odlučuju kršćanski socijali, osnovan je moderni krematorij; — 3. rimska je kongregacija dva puta mijenjala i ublaživala svoje odluke o spaljivanju (15. XII. 1886. i 27. VII. 1892.); — 4. židovstvo, od kojega je kršćanska crkva preuzela običaja, u kome imade duboko simbolike, razvile lijepe uporabe (Gebräuche), vanju. Kasnije, i to crkvenim ukazom od 12. IX. 1912. vrhovne izraelitičke crkvene oblasti u Würtembergu, potpuno je izmijenilo svoje prijašnje stanovište te dozvolilo rabinima prisustvovati kod spaljivanja. Ono se stavilo na opravdano stanovište: da način pogreba ne spada u područje vjere, nego da je to običaj, koji je podvrgnut promjenama prema prilikama; — 5. Dr. A. Harnack, protestantski bogoslov, izjavio se o tome ovako: »Sigurno je, da kršćanska vjera ne zabranjuje spaljivanje mrtvaca. Isto je tako zajamčeno, da je od početka bio crkveni običaj pokapati mrtvace, i da su se iz ovoga običaja, u kome imade duboke simbolike, razvile lijepe uporabe (Gebräuche), koje su predstavljale neko zajedništvo među kršćanima. Ali običaji i uporabe promjenljivi su i ne smiju se pod svaku cijenu čuvati. I najdublja simbolika gubi svoju vrijedost, ako više ne odgovara osjećaju. K tomu, ne smije se nikomu oduzeti pravo da glede svojeg mrtvog tijela čini odredbe, koje hoće — osim skandaloznih. Odatle slijedi, da država mora bezuslovno dozvoliti spaljivanje, jer i kriminalno-pravni razlozi ne mogu biti odlučujući. Što se pak tiče Crkve, to ona može obzirom na stari običaj prigovarati koliko hoće, ali je sigurno da se ogrešuje o duh Kristov i o svoju dužnost, ako kod spaljivanja uskraćuje crkvenu utjehu.

Pogrebne svečanosti vrijede za one, koji ostaju (rodaci, prijatelji itd.), a u koliko se odnose na pokojnika nisu nikakav sakramenat, nego molitva. A crkva nije zato tu, da sudi, a najmanje o sukobu pokojnika sa crkvenim običajima. — Danas je kod protestanata spaljivanje najobičniji način pogreba; — 6. Katolička crkva preuzela je mnoge poganske običaje, a među njima baš i ovaj: pokapanje mrtvaca. Ali je ona tim običajima dala kršćansku formu, pa bi to isto mogla učiniti i sa spaljivanjem. I onako imade u katol. liturgiji obreda »blagoslova vatre« i lijepih molitava nad istom. Istina je, da

je Krist bio položen u grob — kako je to bio običaj kod Židova — »da se ispuni Pismo«, ali ne zato, da u grobu gnjije, nego da svojom moći iz groba ustane, kao pobjednik nad životom i smrću. Stoga ovo pitanje spada samo u područje crkvenog, a nipošto u područje pozitivnog božanskog prava.

Što se pak tiče vjere u uskrsnuće, to se upepeljenjem (spaljenjem) ista ni malo ne tangira. Uskrsnuće, u koje vjeruju kršćani, ne može se nikakovim razlozima uma apšolutno dokazati — ono je članak vjere i spada u sferu svemogućnosti Božje; — 7. Odurno je i grozno pomisliti na to, kako izgledaju za nekoliko dana mrtva tjelesa milih nam pokojnika, koja se morala položiti u blato i vodu na većini naših grobišta spram lijepog i čistog upepeljenja u jednom modernom krematoriju; — 8. Još je jedan, vrlo važan razlog, koji govori za upepeljenje. A to je mogućnost ponovnog oživljenja u grobu. Nema ništa groznije ni mučnije, nego li biti živ pokopan. Takovih slučajeva bilo je — kako se to naknadno ustanovilo — veoma mnogo. Mi znademo, da je t. zv. »razgledanje mrtvacu« veoma manjkavo, osobito na selima. Često se »konstatuje« smrt iz daljine, a da se mrtvacu i ne vidi, a kamo li »razgleda« ili čak opipa. — Mnogi domari sile, da se mrtvoća čim prije riješe. Razni procesi zadnjeg doba sve nam to potvrđuju. Godine 1923. izišla je brošura poznatog publiciste Baltazara Brandta pod naslovom: »Scheintod begraben«. U toj zanimivoj brošuri, punoj statističkih data, veli pisac među ostalim ovo: »Diagnoza smrti u svojoj današnjoj formi sprečava tek najveća zla. Veću i jaču sigurnost ona ne pruža uvijek. Jedno je sigurno: Ako se ne može utvrditi da li je netko u istinu mrtav ili nije, to se barem ne smije dopustiti mogućnost, da čovjek opet oživi u času, kad ga se više ne može spasiti već ga se mora pustiti da zaglavi u najtežim mukama. Ova pak mogućnost postoji samo kod pokapanja. Kod spaljivanja nema te mogućnosti. U jednom žaru do 1000 stupanja ugrijanog zraka nema oživljavanja, nema smrtno borbe. Sve strahote, koje se mogu desiti u grobu — ono samrtno hroptanje: koje sate traje u agoniji i mukama — isključeno je. Pred dahom ovoga žara u krematoriju ugasuje u sekundi svaki život, da se niti zamisliti nemože što se događa. I baš ovo strelovito, bez boli uništenje života vatrom, bilo je jedan od pglavutih razloga, da su sve kulturnije države segnule za gradnjom domova za upepeljenje«; — Na koncu taj »starokatolik« zove u pomoć svoju zaštitnicu, državnu vlast ovako: »Danas nisu više ženidba, porod, smrt i pogreb isključivi poslovi crkve, nego kod istih imade i država svoje, i to veliko pravo: a za državu moraju biti mjerodavni razlozi blagostanja i kulturnog napretka.«

2. Kardinal Faulhaber o pokopu i spaljivanju.

Kršćansko je groblje (Friedhof) predvorje mira (Vorhof des Friedens). Tako mirno leže u dugim redovima jedan pokraj drugog, prijatelj i neprijatelj, siromah i bogataš. No sad se eto netko popeo na zid mirnog groblja i hoće da ometa taj mir. Spaljivači su lešina sa svojim krematorijima unijeli razdor između kršćanskog i poganskog shvaćanja i tu su zapalili svoje peći i donijeli nemir i na otok mrtvacu i na zadnji otok mira.

U 40 je obranbenih zakona (can. 1203—1242) Crkva posvetila svoj pietet i brigu groblju, čovječjem truplu, pokopu, da tako grob i pokapanje posveti i počašću zaokruži... Crkva posvećuje mjesto, gdje mrtvi počivaju, kako posvećuje crkvenu zgradu. Sveto je tlo u groblju, kako je to i tlo hrama. Ta zapravo morala bi svaka župa imati svoje groblje, kako ima i svoj hram. Zajedničko groblje s drugim konfesijama jest miraz novije dobe i nešto polutanskoga, kako su to i simultani hramovi. U mnogim su katoličkim selima hram i groblje većinom skupa. Tu se vrstaju grobovi oko groba mučenika u oltaru, tu pada zraka vječnog svijetla iz hrama na groblje, tu zvoni zvonce za pretvorbe i mrtvima kroz prozor na groblju, a vjernici pri prolazu škrope grobove blagoslovljenom vodom. Isti zločini opogane groblja i hramove: ubojstvo ili krvava prepirka, psovka i nečisto djelo. I biskup kod svoje natpastirske vizitacije mora pogledat, da li je groblje ograđeno i u dobrom stanju.

Crkveni je to propis a u nekim je zemljama i običaj, da se mrtvo tijelo nosi iz kuće tuže najprije u župnu crkvu, da tako rekući posljednji put pohodi Svetootajstvo i onda ga tekar nose na groblje. Župnik mora one, koji su u miru s Crkvom umrli, pratiti i predati zemlji, a siromahe bez nagrade. Župnik mora voditi i evidencu preminulih.

Crkva smatra čas pokapanja časom posvećenja. Stoga ona i zabranjuje i ne trpi na groblju protivcrkvenih zastava i znakova. Crkva je u svoje vrijeme grobare posebnom posvetom uvodila u njihovu službu. Ovo je tijelo bilo nekoć hram Božji. Sada je ruševina. No svetište ostaje i kao ruševina nešto časno. U očima je Crkve pokapanje mrtvacu djelo milosrđa. Ona vidi iza tijela dušu, koja je otišla k Bogu — iza smrtne ukočenosti buduće uskrsnuće k novom životu. »Sije se u raspadljivosti, ustaje u neraspadljivosti. Sije se tijelo tjelesno, ustaje tijelo duhovno« 1, 15, 42, 44). I mi moramo imati prema mrtvome tijelu, ne djetinski strah, nego crkveno poštivanje, pa barem pozdraviti svaki sprovod. Pastir u rimskoj Kampaniji nije nikada išao u škole, ali gle! pred mrtvačkim kolima skida on svoj šešir. Kršćanska uljudnost pozdravlja mrtvacu.

Majčina je ljubav Crkve okitila pokop svoje djece sa značajnim molitvama i obredima. Ona blagoslivlje mrtvo tijelo u kući tuže i tu moli neumrli mrtvački psalam »De profundis«: »Iz dubine vapijem k tebi, Gospodine! Gospodine, usliši glas moj. U tebe je milosrde i obilato otkupljenje«. Zatim svećenik škropi mrtvacu blagoslovljenom vodom i okadi tamjanom, te moli: »Molimo te, o Gospodine, daj duši svog sluge odrešenje, da, umrvši svijetu, tebi živi, i što je sagnješila u slabosti tijela, ti to poništi u svojoj blagosti svog beskonačnog milosrđa. Po Kristu našem Gospodinu. Gospodine, daj mu pokoj vječni!« Na putu se do groba moli ili pjeva: »Pomiluj me, Gospodine« (Miserere) u svečanom mrtvačkom koralu vjekova. Onda slijedi molitva: »Dodite u pomoć, vi, o sveci Božji! Dodite u susret, o anđeli Gospodnji i primite njegovu dušu! Privedite je pred lice Svevišnjega!« Ovim je molitvama Crkva najavila pokojnike anđelima i svecima nebeskim. U daljnoj molitvi razgovara se Crkva s preminulom dušom, te joj podaje preporučno pismo za put u vječnost: »U nebo neka te odvedu anđeli! Kod do-

laska neka te dočekaju mučenici i isprate te u sveti grad!« Vjernici ne dolaze kao tuđinci u onaj grad, oni dolaze kao »sugrađani svetaca«. Na grobu se blagoslivlja svaki pojedini grob. O Bože, udostoj se, te postavi jednog od tvojih svetih anđela čuvarom ovog groba! Zatim blagoslovljena voda, okadenje i molitve, koje tumače smisao ovih obreda: Neka nebeskom rosom i nebeskim mirisom utješi tvoju dušu Bog Otac i Sin i Duh sveti! Zatim Benedictus, najljepši himnus iz evanđelja, koji naviješta otkupljenje iza duge žalosti i prosvjetljenje onih, koji sjede u tami i u smrtnoj sjeni i upućenje njihovih nogu na put mira. K tome antifona: »Ja sam uskrsnuće i život«, pa još jedan »Gospodine, pomiluj« i Očenaš i Pomolimo se.

Kao što majka na večer polaže svoje dijete na počinak i na čelu ga križa blagoslovljenom vodom, tako polaže i Crkva svoju djecu u mir groba. Tu ne trebamo nadgrobni govora. Ti su govori zapravo nešto nekršćansko. Grob je mjesto, gdje se Boga moli, a ne drže se govori. Molitve su i obredi Crkve najutješljiviji nadgrobni govori. Vjera uspoređuje i čas na grobu sa sijanjem i žetvom prema ps. 125., koji veli: »Koji sa suzama siju, žet će u veselju. Odoše plačući i sijahu sjeme. Sada pak dolaze s pjesmom noseći snopove«. Vjera uspoređuje blijedo mrtvo tijelo i dušu, koja je otišla k Bogu, tamu groblja i svjetlost vječne domovine, crnu koprenu žalosnih ljudi i svijetla odijela Božjih anđela, žalosni naš oproštaj i veseli ponovni susret, mrtvački miris zemlje i ugodni miomiris nebesa, smrtni sjen groba i mir raja. To je duboki smisao i sveta posveta crkvenog pokopa.

*
*
*

Drukčije je, sasma drukčije kod necrkvenog spaljivanja lešina. Sasma je drukčije, kada se okrenemo od groba k gorećim pećima. Tu nema blagoslovljenog groblja. Tu nema sijanja buduće žetve. Tu nema riječi o anđelima i nebu. Tu je vatra bez svjetlosti. Tu je smrt kao upitni znak bez odgovora, kao zagonetka bez rješenja. Tu je riječ psalma: »Plamen proždire grješnike«. Tu nema molitve: »Gospodine, podaj im vječni mir«, nema Benedictus, nema De profundis. Tu bismo morali slušati kidanje mišićja na lešini radi djelovanja vrućine od tisuću stupanja, gledati gibanje muskula na usnama i očima, te trzanje ruku kao zakasnjeli De profundis (Iz dubina) iz dna vatrene peći.

Čudnovato! Vazda su se pioniri spaljivanja pridružili kojoj revoluciji i pograbilili novim žarom zublju u ruke, da nanovo zagriju duhove za svoju paklenu mašinu. Tako je bilo u doba francuske revolucije 1797., tako u doba zbrke duhova g. 1848., tako i sada u doba revolucije g. 1918. Kada je bio u Rimu vatikanski sabor, održali su framasuni u Napulju svoj kongres kao izraziti protest protiv vatikanskog zbora. Odonda je mržnja protiv Crkve još jače uspirena, babilonska je peć još 7 puta jače ugrijana (Dan. 3, 19). Odonda su osnovana udruženja za spaljivanje i podignuti su krematoriji po velikim gradovima. Crkveni neprijatelji trube u zadnje doba o »prednostima spaljivanja«, da tako odstrane i zadnji kršćanski biljeg u javnom životu i odvrate duhove od vjere u prekogrobni život i uskrsnuće tijela.

Tri puta je Crkva svečano podigla svoj glas protiv spaljivanja. G. 1886. je Crkva posebnim dekretom zabranila, da katolici budu članovi koga udruženja za spaljivanje ili da ma u kojem obliku odrede spaljenje. G. 1918. je izišlo novo kanoničko pravo Crkve i u njem kanon 1203. zabranjuje spaljenje s napomenom: Takovo određenje u oporuci ili kako drukčije ne veže u savjesti; jer obećanje, da ćemo učiniti nešto nepravo, n. pr. sudjelovati kod ubojstva, ne može nas vezati u savjesti. 19. juna g. 1926. je izišao novi dekret i upravljen je biskupima svega svijeta, neka podignu svoj glas protiv sve rastućeg »barbarskog običaja« spaljivanja, jer i neprijatelji kršćanskog imena sve to jače šire i pospješuju »tako grešno« spaljivanje tobože u ime napretka i javnog zdravlja.

Ovoj je zabrani Crkva podala i posebnu znamenitost: Nijedan svećenik ne smije biti nazočan kod spaljivanja, pa niti kao član rodbine pokojnika. Nijedan svećenik ne smije u kući blagosloviti mrtvacu, koji će biti spaljen, pa niti mu inače iskazati časti crkvenog pokopa. Nijedan svećenik ne smije dopustiti, da se žare s pepelom položi na posvećeno mjesto. Ako će mrtvo tijelo biti spaljeno po naredbi »koga drugoga«, onda smije svećenik blagosloviti ga u kući, ali ga ni u tom slučaju ne smije pratiti prema krematoriju. Ako tko sam još za života odredi da ga se spali, pa bio on visokog ili niskog položaja, kapitalist ili proletarij, smatra ga se jednako kao one, koji su od vjere otpali ili su prešli u koju krivovjersku sektu, kao da je javni framazun i da je umro u crkvenom izopćenju, kao da je samoubojica, kao da je u dvoboju zaglavio i drugi javni grješnik. Gornja zabrana veže pod teški grijeh (dekret juna 1926.), pa se takovima uskraćuju sakramenti umirućih, jer su pored sve pouke ustrajali u neposluhu protiv ove crkvene zapovijedi. Tu ništa ne pomaže uvjeravanje, da je tko god bio ipak religiozan ili čak »dobar katolik«.

Na sreću znamo iz evanđelja, kako je Krist, vječna istina, odlučio o toj stvari. »Zaista, zaista vam kažem: Ako pšenično zrno padnuvši na zemlju ne istrune, ostaje samo; ako li istrune, donosi obilan rod« (Iv. 12, 24). Pšenično se zrno ne baca u vatrenu peć da se spali, nego se polaže u zemlju kao sjeme buduće žetve. Krist je govorio i o drugim vrstima pogreba: Zavođniku valja staviti na vrat kamen mlinski i baciti ga u dubinu morskou. Bogati je rasipnik pokopan u krematorij pakla. Za Kristove sljedbenike ostaje priča o zrnu pšeničnom, ostaje u vječnoj vrijednosti zapovijed o pokapanju u zemlju. I tijelo je Isusovo bilo pokopano u vrtu Nikodemovu. Apostolsko vjerovanje »Raspet, umro i pokopan bi« jest vjeroispovijest o pokapanju i neprimanje spaljivanja. Otkada je Gospodin ležao u grobu, posvećen je grob svakog kršćanina. Kada dakle naša Crkva diže svoj glas protiv toga, te se naša groblja raskršćane, onda je taj glas Crkve glas Kristov. Na Kristovu grobu moraju si sve kršćanske ispovijesti vjere pružiti ruku i tako zajednički nastupiti protiv nekršćanskog spaljivanja.

Glas je Crkve glas kršćanske predaje. U Starom su zavjetu ovdje ili ondje propali roditelji bacali svoju djecu u goruću peć kumira Moloha. Katkada bi lešine rodoskrvnitelja spalili, da tako zastraše ljude pred rodoskrvnjenjem. Isto tako i lešine u doba kuge ili rata. No

općenito Stari se zavjet držao riječi Božje: »I u prah ćeš se vratiti, odakle si i uzet«.

Kada je kršćanstvo izišlo iz granica obećane zemlje i prešlo u poganski svijet, ono je ondje našlo običaj spaljivanja i pokapanja. No doskora je vrijedilo pravilo: Pokapanje je kršćansko, spaljivanje mrtvacu je pogansko. Ne, kao da bi uskrnuće od mrtvih stajalo do pokapanja! Koji je sve iz ničesa stvorio, taj će i one uskrisiti, koji su za progona kršćana spaljeni kao zublja živa ili za požara ili u krematorijima novih pogana. Crkva je jednakom ozbiljnošću odstranila ružan običaj spaljivanja, kako je u svojim misijama suzbijala ropstvo. Danas socijalizam kortešuje za spaljivanje, taj poganski običaj; jednako neopravdano možemo poraditi neka bi se opet uvelo ropstvo, također poganski običaj.

Spaljivanje je dakle nazadak i nitko ga ne smije širiti u ime napretka. Spaljivanje je novo golo poganstvo. Možda si toga nije svijestan pojedini član udruženja za spaljivanje. Neistinite grozne priče o crvima u grobu i o opkopanim prividnim mrtvacima možda su u kome probudile odvratnost protiv pokapanja i preokrenule njegov ukus, koji je blizu fiksnoj ideji. Pokret za spaljivanje u svojoj cjelini ostaje dakle poganska lja ga na našoj kulturi.

Glas je Crkve glas zdrave naravi. Stari su narodi balsamiranjem tražili da zaustave raspadanje tijela. Takav naravni pietet osjeća kao divljaštvo ono spaljivanje, koje hoće da naravno raspadanje pospješi u vatri. Čovječja lešina je razvalina, koju je proizvela neizbježiva smrt. Spaljivanje znači ovdje razvalinu još jednom razvaliti, a to čine samovoljno pokojnikovi prijatelji. I kod onih starih naroda, gdje je spaljivanje bilo ušlo u običaj, očuvalo je naravno osjećanje pojedinih ljudi svoje pravo da se dadu u zemlju pokopati. Kod Rimljana je spaljivanje bilo postalo modom u doba, kada je narod bio u dekadenci. I ipak ni tada rimsko pravo nije to tražilo zakonom za sve ljude. Glas se naravi borio protiv izopačenju naravi. Naravno čuvstvo sluša s užasom: U Indiji i danas spale živu udovicu s lešinom njezina muža. Tu glas Crkve ustaje protiv toga.

Zadnji i najdublji uzrok spaljenja jest mržnja na Crkvu, koja veli na Čistu srijedu: »Spomeni se čovječe, da si prah i da ćeš se u prah obratiti!« Nemojte mi navoditi svoje »estetske« razloge! Raspadanje je u ognju barem jednako odvratno kao u zemlji. Smrt je i raspadanje došlo u svijet po grijehu. Tu grozu ne ćemo predobit pred svijetlošću vatre, ali ćemo je predobiti u svijetlosti Spasiteljeve riječi o pšeničnom zrnu, koje se polaže u zemlju i tu istrune, da uskrсне onda kao nova pšenica. Mirnim poćitanjem stojimo pred zasijanom oranicom, a tako i pred grobnim humkom, pod kojim klija pšenično zrno za uskrsnuće. Što je ljepše: Položiti kao nakit u svoj vrt žaru s pepelom spaljene majke ili obratno s cvijećem svog vrta okitićti grob pokojne majke?

Ne dajte se ni zastrašiti djetinjim strašilom, da su groblja tobože štetna po zdravlje! Činovnici naših groblja, pa i čuvari lešina dostiđnu jednaku starost kao i ljudi, koji stanuju daleko od groblja. I pogibelj, da vas žive spale, jednako je tako velika i jednako tako malena kao i pogibelj, da će vas žive zakopati. Tu je smrtna muka u jednom kao i u drugom

slučaju ista. No eto će netko kazati: Velika groblja oduzimaju gospodarstveno mnogo polja, koje bi se moglo upotrijebiti za sijanje pšenice ili krumpira; radije polje za zelje nego li za mrtvace! Tome ću odgovoriti: Stidi se, što tako govoriš o pokojnicima! Ta onda je i to krađa narodne imovine, ako se stotine tisuća upotrijebi u podizanju krematorija.

Teški je grijeh i to ostaje, ako tko pored zabrane stupi u udruženje spaljivanja ili ako u njemu ostane. Kršćanskom oku nije vatra u tim krematorijima sveta vatra. Kršćani se pokapaju kao »usjev, koji Bog sije, da dozrije na dan žetve«. Dobro je, ako se brinemo za čas smrti i za sprovod, pa smijemo da stupimo u takova pogrebna društva i pogrebna osiguranja, koja načelno zabacuju spaljivanje. Ili crkveni pokop ili pogansko spaljenje! Ili kršćanstvo ili poganstvo! Svaki je kršćanski grob posvećen, otkada je Gospodin u grobu ležao!

3. Hrvatski episkopat protiv krematorija.

Katolički Episkopat ove države, u potpunom suglasju sa naukom i odredbama sv. Crkve slaže se sa stanovištem Preč. Bačke Administrature, te najodlučnije osuđuje taj pothvat neprijatelja Katoličke Crkve, jer:

1. razlozi navedeni u korist gradnje krematorija nisu nikako opravdani i temeljiti;

2. Spaljivanje lješina jest poganska institucija, koju sada bezbošci i slobodni zidari hoće da uvedu, da se tako ruši vjera roda ljudskoga u život preko groba;

3. Katolička Crkva spaljivanje ljudskih lješina izrijeckom i strogo osuđuje i kazni.

I. Razlozi za spaljivanje lješina nisu opravdani.

Ovi su razlozi već hiljadu puta znanstveno opovrgnuti, pa se ipak svaki put na novo stereotipno iznose, a da se ne mogu dokazati.

Zdravstveni razlog imao bi po izjavama krematista (pristaša spaljivanja lješina) sastojati u tome, da su groblja pogibeljna za zdravlje okolice. No bezbroj vještaka, kao n. pr. Reihard u Dresdenu, Negeli u Münchenu, Mantegazza u Italiji, Bouchardet u Francuskoj, Admiral u Nizozemskoj i Holland u Engleskoj, dapače i sami krematisti, kao Barginski u Berlinu i Gorini u Lodi-u, potvrdili su, da od dobro uređenog groblja ne prijeti nikakva pogibao za okolicu ni gledom na vodu ni gledom na mijazme u zraku, jer je zemlja najbolje desinfekciono sredstvo.

Ekonomski razlozi sastoje u tome, što se spaljivanjem lješina u groblju oduzima zemlji njoj potrebno đubre, uslijed čega malo po malo opada kakovća zemlje i njezina produktivna snaga; zatim što je površina groblja neproduktivna, te bi se ista mogla mnogo bolje iskoristiti.

No dandanas, pri ogromnim količinama umjetnog gnoja, što se po cijelom svijetu producira (fosfati, amonijak i t. d.), govoriti o opadanju gospodarstva, jer da se zemlji ne dovodi gnoj ljudskih lješina, je pravi nonsens,

pogotovu ako se uvaži, da laganim raspadanjem lješina u groblju ipak nakon 10 do 20 godina svi kemički dijelovi mrtvih tjelesa stupaju opet u opće kolanje prirode. — Što se pak tiče tobože neproduktivne površine groblja, to je ista tako neznatna, da se uopće ne može uvažiti kao faktor pauperizacije. U Italiji n. pr. pri površini države (prije rata) od 296.305 kvadr. km iznosi površina svih groblja samo 20 kvadr. km, u Belgiji samo 8 kvadr. km. Naprotiv su izdali samo u Italiji do g. 1900. za građnju krematorija ogromnu svotu od 140 milijuna lira, koju svotu treba ukamati i amortizirati. Pošto je ovaj izdatak potpuno suvišan, to isti zaista škodi narodnoj ekonomiji i blagostanju države.

Psihološki (odnosno kako se gore veli: fiziološki) razlog imao bi sastojati u tome, što je odvratno pomisliti na to, kako se tjelesa naših milih pokojnika pomoću crvi u gnoju raspadaju, dok je spaljivanjem lješine proces kroz jedan ili dva sata potpuno dovršen.

Na ovo treba odgovoriti, da se samo slaba i bolesna mašta može baviti time, da sebi predoči proces raspada mrtvih tjelesa; zatim da raspad u grobu odgovara puno više prirodnim zakonima, što ih opažamo u cijeloj prirodi, nego prisilni proces u vatri.

Amo spada također od krematista slavljena sigurnost od svake pogibli, da se pokopa čovjek, koji je samo prividno mrtav. Ali da se spriječi ta pogibao, dostatno je da se uvede obligatorno pregledavanje lješina prije pogreba. A za lješine namijenjene spaljivanju Ministarstvo Zdravlja traži ne samo to, nego i da se svaka takva lješina prethodno sudsko-liječnički secira, i to potpunim pravom; jer dok kod normalnog sahranjivanja lješina mogu vještaci i nakon mnogo godina ustanoviti tragove sile ili otrova, koji su proizročili smrt, to je ovo nakon kremacije potpuno isključeno.

Preostaje **estetski razlog**, t. j. tvrdnja, da više odgovara ljepoti ljudskoga tijela, ako se spali, nego ako se pokopa, i da se pepeo milih pokojnika može na utjehu rodaka sačuvati u urnama te sahraniti u kući ili u vrtu kao dragocjenu uspomenu.

Nije od potrebe da se ovi djetinjasti navodi pobijaju i da se dokazuje, kako je pristojnije za uzvišenost i značaj ljudskoga tijela, koje će jednog uskrnuti, da se sahrani u blagoslovljenoj zemlji uz svečane crkvene obrede, i kako dobro uređeno groblje baš diže i oplemenjuje žalosne duše pokojnikovih rodaka.

U ostalom, sve da bi gornji razlozi i bili opravdani, a dokazali smo da nisu, to ipak dozvolja fakultativnog spaljivanja lješina ne bi imala smisla, jer ne bi se mogli polučiti tobožnji uspjesi, dok pretežnji dio svih naroda i danas u državama, koje su dozvolile kremaciju, drži se jednako svojih svetih vjerskih običaja.

Primjeri zapadnih država nisu nikako za nas mjerodavni. Ima kod njih štošta, što bi se moglo uvesti kod nas sa mnogom većom koristi, dok bi bilo štetno i pogibeljno, da slijedimo njihov primjer u instituciji, koja

IL potječe od poganstva, i nalazi svoje najvjernije pristaše i širitelje među bezbožcima i slobodnim zidarima.

To bezdvojbena dokazuje povijest običaja spaljivanja ljudskih lješina.

Kako najstarije prehistorične iskopine, tako i Sveto Pismo Staroga Zavjeta dokazuju, da je u pokopavanju lješina bio prvi i opći način pogreba mrtvaca. Sveto Pismo (Stari Zavjet) poznaje spaljivanje lješina samo kao pooštrene smrtno kazne, što dokazuje njegovu odvratnost za židovski narod. Samo u vremenima kuge ili drugih općih katastrofa dopuštao je stari zakon (kao i dandanas Katolička Crkva) iznimno spaljivanje lješina.

I Kinezi, kod kojih je tako razvijen kult mrtvaca, nisu upotrebljavali i ne upotrebljavaju ni danas spaljivanje lješina. Isto tako ni Muslimani.

Grci i Rimljani upotrebljavali su ga doduše, ali paralelno sa ukopavanjem lješina. Jedino stari Germani bili su odani spaljivanju lješina, tako da je Karlo Veliki, da ovoj zloporabi učini kraj, morao izreći smrtnu kaznu protiv onih Germana, koji bi se usudili spaljivati lješine svojih pokojnika.

Kad se kršćanstvo pobjedonosno raširilo po cijeloj Evropi, upotrebilo je ono kao jedini način sahranjivanja mrtvih tjelesa kršćana samo ukopavanje u posvećenoj zemlji (Katakombe u Rimu), u grobljima za to posebno određenim i blagoslovljenim.

Ovome svetom običaju imade bijela rasa da zahvali tolike umjetnine. Uz to ožalošćeni rođaci pokojnika naučili su se od prvih dana kršćanstva da traže i nalaze u tim posvećenim mjestima utjehu i poticaj za razmatranje života onkraj groba. Ovaj je sveti običaj kao i svi crkveni obredi, koji ga prate, najbolji dokaz za nepokolebljivu vjeru kršćana u buduću život nakon smrti.

I baš stoga, jer je na kršćanskim grobljima usko i nerazdruživo spojena vrhunaravna istina o besmrtnosti duše i života preko groba prema slugama prije smrti, nastoje bezvjerci i slobodni zidari da uvedu spaljivanje lješina, da time oduzmu kršćanima ovo važno sredstvo, koje ih često opominje na posljednje stvari.

Do g. 1869. nije bilo u Evropi uopće govora o praktičnom provedenju spaljivanja lješina. Sveti Otac Papa Pijo IX. sazvaio je za 8. decembra te godine (1869.) sveopći crkveni sabor u Rim, a istoga dana i sata sastala se, kao ustuk tome, internacionalna skupština slobodnih zidara u Napulju, koja je — mimogred rečeno — nakon nekoliko dana od oblasti raspuštena.

Na toj skupštini slobodnih zidara pročitano je od predsjednika i odobreno od cijele skupštine slijedeće očitovanje: »U stvarima filozofije vjere držeći, da je ideja jednoga jedinoga Boga izvor i potpora svakom despotizmu i nepravednosti; — nadalje da je katolička vjera najsavršenija personifikacija te ideje, i da skup njezinih dogmata odgovara zanižkanju samoga društva: to slobodni zidari preuzimaju obvezu, da će sa svim sredstvima, što im stoje na raspolaganju, ne isključivši ni revolucionarnu silu, raditi oko što skorijeg uništenja katolicizma.«

Kao jedno od najpodesnijih sredstava imala je tomu da posluži laicizacija groblja i promjena istih u krematorije.

I zaista kršćansko groblje sa svojim posvećenim grobovima, sa svojim crkvenim svečanostima, sa blagoslovima i molitvama, sa svojim grobnim spomenicima punim dirljive simbolike naše vjere, našega ufanja i naše ljubavi, moralo je biti tim neprijateljima kršćanstva trn u oku.

I odmah su se vidjeli plodovi ovoga framasunskog očitovanja po cijeloj zapadnoj Evropi. U svim gradovima nastala su preko noći društva za uveđenje spaljivanja lješina, za gradnju krematorija. Za tu ideju zagrijale su se sve liberalne i framasunske novine, kao i vlade istoga kova, tako da je u zapadnim državama doskora dozvoljena gradnja krematorija i spaljivanje lješina.

Ali evropski narodi, ma koje vjere i narodnosti, nisu se ipak dali zavešti od širitelja toga poganskog pokreta za spaljivanje lješina. Vidimo to iz okolnosti, da od hiljadu lješina prosječno jedva se jedna spaljuje, dok se ostale (999) ukopavaju po dotičnim vjerskim obredima.

Iz ove činjenice proizlazi bezdvojbeno, da je pokret krematista umjetno i proti volji i želji pučanstva uveden od neznatne manjine, koja pri tom ne traži kulturni razvitak ili napredak, nego ovim kao i drugim sredstvima nastoji, da kod svih naroda uguši sve ono, što je u vezi sa kršćanskom vjerom i kršćanskim moralom.

Naročito s razloga, što taj pokret ima očitu i javno izraženu protuvjersku tendenciju.

III. Katolička Crkva zabranjuje i kazni spaljivanje ljudskih tjelesa.

Sveta Kongregacija S. Officii dekretom od 19. maja 1886. osudila je taj pokret time, što je zabranila upis u društva za širenje kremacije, kao i odredbe, da se nakon smrti vlastita lješina spali. Istodobno je izrekla, da, ako su takva društva utemeljena od slobodnih zidara, svaki, koji se u njih upiše, potpada pod crkvene kazne određene za društva slobodnih zidara.

Ujedno se navodi u dekretu, kako ga je Sveti Otac Papa odobrio i odredio, da se isti priopći svim Ordinarijatima s nalogom, da se na zgodan način pouče vjernici o gadnoj zlorabi spaljivanja lješina i da svim silama odvrćaju svoje vjernike od te zlorabe. U uvodu dekreta veli se, kako ljudi vrlo dvojbene vjere kao i slobodni zidari nastoje svim silama, da se uvede taj poganski običaj spaljivanja lješina te da u tu svrhu osnivaju takova društva.

Ovaj je dekret nadopunjen dekretima iste Kongregacije od 15. XII. 1886. i od 27. VII. 1892. Novi Crkveni Zakonik, proglašen g. 1917. osuđuje također spaljivanje lješina. Kanon 1203. veli u § 1.: Tjelesa mrtvih vjernika valja pokopati, dok je njihovo spaljivanje zabranjeno; a u 2. §-u: »Ako je tko prethodno odredio spaljivanje svojega tijela nakon smrti, nije dopušteno, da se ta njegova posljednja volja ispuni, ako je ova odredba dodana kakovu ugovoru, kojoj oporuci ili kakvom drugom spisu, onda se smatra kao da nije dodana«.

Kanon 1240. određuje, da se uskrati crkveni pogreb onima, koji su odredili spaljenje svojega tijela nakon smrti, ako nisu prije smrti dali kakvih znakova pokapanja (§ 1. br. 5.).

Kanonom 2359. određuju se posebne crkvene kazne za one, koji bi se usudili narediti ili silom polučiti, da se crkveno pokopaju oni, koji su odredili spaljenje svojega mrtvog tijela, kao i za one, koji su tjelesa takovih ljudi svojevrijedno crkveno pokopali.

Napokon je u gore spomenutom odgovoru Apostolske Administrature u Subotici od 30. VII. t. g. br. 1578. naveden sadržaj okružnice sv. Kongregacije S. Officii od 19. VI. t. g., kojom sv. Crkva ozbiljno i odrješito opominje Ordinarije i svećenike na zabranu crkvenog sudjelovanja kod spaljivanja lješina, odnosno kod crkvenog pogreba onih osoba, koje su takvo spaljivanje bile odredile, pa se nalaže, da se vjernici pouče o pakosti i zlobi toga poganskog i protuvjerskog pokreta, koji, kako okružnica izriječno ističe potiče od neprijatelja kršćanstva u namjeri, da se duhovi malo po malo odvrate od razmatranja smrti i od nade u buduće uskrsnuće, pa da se time utare put materijalizmu.

Kad dakle nijedan od razloga navedenih od onih lica, koji proti kršćanskim običajima i vjerskim obredima hoće da sagrađe krematorij najprije u Subotici, pa za tim po svoj prilici i u drugim mjestima naše države, nije opravdan, nego je naprotiv dokazano, da je spaljivanje lješina poganski običaj, koji bi se imao uvesti od neznatne manjine in odium fidei: to Katolički Episkopat ove države najodlučnije osuđuje takav nemoralni i protuvjerski pothvat i očekuje od državnih vlasti, da ne će tomu predlogu udovoljiti, nego da će braniti vjeru i svete običaje ne samo katoličkog dijela pučanstva, nego i svih drugih vjeroispovijesti, jer sve suglasno osuđuju ovaj varvarski običaj, kako ga sama Crkva naziva.

Dano iz biskupskih konferencija.

U Zagrebu, dne 12. oktobra 1926.

Dr. Antun Bauer, v. r.

Nadbiskup, predsjednik bisk. konferencija.

4. Odgovori na prigovore.

ad 1. — Statistika ne pokazuje ovećeg uspjeha u širenju krematorija za rata. Barem ne prema gg. 1885.—1900. Jedino novine i časopisi, koji su u rukama framesunske lože ili pod njezinim utjecajem, pokazuju da je u tom pravcu loža sve sile uložila, kako bi se ta ideja o spaljivanju opet sada počela širiti, da po mogućnosti zahvati i kršćanske gradove.

ad 2. — U Beču istina postoji krematorij. No taj nije podignut na poticaj kršćanskih socijala. I onda su postojali takovi zakoni, te ga oni nijesu mogli zapriječiti. Za to su djelo odgovorni socijalni demokrati i njihovi pokrovitelji, liberalci svih struja.

ad 3.— Rimska kongregacija nije mijenjala svoje odluke, nego ih opet naglasila, opetovala i upotpunila.

ad 4.— Židovstvo kao takovo nije ni danas odustalo od pokapanja. Ako je jedna mala općina, kakova je u Würtenbergu, pristala na spaljivanje, to ne znači da je uz to pristalo sve židovstvo. Dvije tri laste ne prave proljeća. Uz to pisac o židovstvu sudi kriterijem rimo-katoličke Crkve. Jedino kod nas postoji strogo jedinstvo u upravi i nauci. Kod nas je nemoguće da koja župa ili biskupija u javnosti nastupi protiv jedinstvenosti, a da tome ne prigovori biskup ili papa, te pozove na red takove prestupke. Kod Židova toga nema; oni nijesu na svem svijetu jedno, jedna organizacija čvrsto po-

vezana. Nitko nije od katolika ikada tvrdio, da je pitanje o pokapanju objava, jer je to stvar crkvene discipline. Ali ni disciplinu ne smije nitko po svojoj volji kršiti.

ad 5. — A. Harnack je vrstan poznavalac grčke kršćanske književnosti prvih pet vijekova. No iz toga ne slijedi, da je on i vrstan teolog. Kako će naša Crkva pokapati svoje mrtvace, ne treba da stoga ide u školu jednog protestanta, kakov je A. Harnack. On može da govori svojoj crkvi, ako će ga slušati. No sumnjamo i u to, da li on ima pravo te i svojoj crkvi prigovori, jer on malo što vjeruje na osnovu svog racionalizma. Harnack neopravdano traži od svoje crkve, da ne smije uskratiti crkvenu utjehu pri spaljivanju. Ta to je jedino sredstvo, kojim crkva kaže neposlušnim sinovima: Vi mene nijeste slušali za života, nego ste protiv moje zabrane odredili, neka vas iza smrti spale, pa sada ne mogu i ne ću ni ja da vam sudjelujem kod spaljivanja. Krivo veli Harnack, da pogrebne svečanosti vrijede »isključivo« za one, koji iza pokojnih ostaju na zemlji. To nije istina. Ta u tim svečanostima poglaviti udio imaju molitve, pa one su uglavnom namijenjene pokojnicima. I svaka crkva ima pravo, da uskrati svoje molitve i sudjelovanje u njima kod onih, koji su je prezreli i dali se spaliti pored njezinih zabrana. Konačno nije istina, da je danas kod protestanata spaljivanje najobičniji način pogreba. Obratno je istina.

ad 6. — Pisac je kazao, da je katolička Crkva uzela od židovstva običaj pokapanja, a sada eto veli da je ona to uzela od pogana. Ta Židovi nijesu pogani. Crkva bi, apsolutno govoreći, mogla i spaljivanju dati kršćansku formu. No kada ona toga ne čini, ne vode je hirovi, nego znameniti razlozi i pametna tradicija; koje smo vidjeli gore u glasu naših biskupa i kardinala Faulhabera. I Crkva znade, da se pri spaljivanju ne gube atomi ljudskog tijela i da Bog može uskrisiti i spaljena tjelesa, ali iz toga ne slijedi da bi ona stoga morala prigrliti i spaljivanje. Tko bi to htio tvrditi, taj bi očito griješio »per excessum«.

ad 7.— Ako se kod prividne smrti sada slabo pregleda prije ukapanja, to isto može da bude i kod spaljivanja. Razlika je ta, da kod ukapanja može da oživi čovjek, a kod spaljenja toga nema. No tu je kriva pretpostavka, da čovjek može sebe ubiti ili dati se ubiti. To ne smije nitko direkto, jer nitko nema nad sobom te vlasti, pa takav bi griješio protiv naravnog zakona, koji također potječe od Boga. Stoga je zabranjeno i narediti u oporuci, da nam srce probođu iza naše smrti. Toga nitko ne smije učiniti s navedenog razloga. Stoga se ne može navesti to u prilog spaljenja, što ovo isključuje mogućnost e bi netko kasnije oživio. Radije moramo naglasiti, da su države dužne ne dopustiti pokop dotle, dokle nije sigurna i zajamčena smrt. Uostalom je rijedak slučaj, da je netko u zemlji oživio. A nema zakona ili običaja, koji ne će biti nekojim osobama na štetu ili neugodan. Ima slučajeva, u kojima su nekoje osobe upale u ponor ili slučajno među visoke gudure. Ti, spaseni, pripovijedahu kasnije, da su u ponoru ili gudurama sasvim drukčije sudili o svom životu ili vječnosti nego li su radili za ugodnog života. Valja naime i slučajeve, u kojima netko u grobu uistinu oživi, promatrati u duhu vjere, gdje su se eto ljudi i tim tobožnjim očajnim slučajevima

znali dobro okoristiti u prilog svoje sretne vječnosti. Na ovo će se dakako nasmijati ljudi bezvjerci. No što ćemo im tu reći? Naši se putevi tu razilaze, pa i naši sudovi. Kod bezvjerca najviše važi, ako nema boli i ako se smrt izvrši u tren. A vječnost? a duša? I bol, i nezgoda može da bude na spas duše i odluči za sretnu vječnost. — Konačno nije istina, da su sve kulturnije države segnule za gradnjom domova za upepeljenje. To je samo želja framasunstva.

ad 9. — Država ne smije nikada za volju nekolicine framasuna ili liberalaca povrijediti savjest većine svojih podanika. Niti je istina, da spaljivanje unosi blagostanje i kulturni napredak. To su fraze, kojima framasunstvo i njihovi prijatelji prikrivaju svoje prozirne tendencije. Oni hoće, da ruše sve što je katoličko, pa i katoličke običaje i obrede. Hoće da nas u svemu vrata k poganstvu. To ne će postići, gdje su katolici svijesni.

TEORIJA O KRŠĆANSKOJ UMJETNOSTI.

Maurice je Brillant nedavno izdao »L' art chretien en France au XX. siecle«. Pisac je lijepo iznio teoriju o kršćanskoj umjetnosti, pa ću nekoje misli iznijeti pred čitaoce »Života«. Te misli zastupaju u prvom redu Maurice Denis i George Desvallieres, koje veže prijateljstvo isti katolički duh i ljubav k umjenosti; njih obojica znače renesansu u francuskoj kršćanskoj umjetnosti.

1. Cilj je kršćanske umjetnosti, da podigne i uljepša svetište, kuću Gospodnju, kuću žrtve. Srednji je vijek smatrao slikare, ili vajara kao propovjednike dogmi; kao one, koji govore jezikom i analfabeti shvatljivim. Sv. Bazilije je kazao, da slikari čine za vjeru svojim slikama ono, što čine propovjednici svojim govorništvom. I P. de Tonquédec tvrdi: »Umjetnici su na svoj način profesori teologije, katehete, propovjednici. Što profesori defini- raju u idejama, to umjetnici vele u slikama, u glasovima«.

2. Kršćanska umjetnost mora svagda biti »m o d e r n a«. Zgodno je o tome primjetio sam M. Denis: »Nije pitanje, da li mi znamo tako iznositi kao predašnja vremena, nego da li i mi imamo nešto da kažemo. Zašto može biti moderna apologetika, moderna skolastička filozofija, moderna vjerska misao, a samo umjetnost mora da se utvrdi u prošlosti?« (La crise de l' art religieux moderne. Cfr. Vie et Arts liturgiques, 1923. s. 201). Naravno da će pri toj modernosti kršćanski umjetnici znati ipak očuvati i tradiciju; zadržati i stari duh i vječne ideje i ipak govoriti savremenici u tehnici, koju oni razumiju. Kada bi oni samo kopirali koju sredovječnu periodu, upali bi u neku konvencionalnost i mrtvilo. Stoga možemo mirno kazati, da nema stila, koji bi bio »rezerviran« za kršćansku umjetnost (J. Maritain, Quelques reflexions sur l' art religieux. Cfr. Cahiers catholiques, 25. 5. 1924. — I. F. Fosca, La chapelle de Maurice Denis a